

**Jolanta Karbowniczek, Dorota
Sikora-Banasik**

**Edukacja europejska dzieci w
obszarze wczesnoszkolnego
nauczania języków obcych**

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 3,
5-15

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

dr hab. prof. AJD Jolanta Karbowiczek
Akademia im. J. Długosza w Częstochowie
Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej
Dorota Sikora-Banasik
Wyższa Szkoła Lingwistyczna w Częstochowie

EDUKACJA EUROPEJSKA DZIECI W OBSZARZE WCZESNOSZKOLNEGO NAUCZANIA JĘZYKÓW OBCYCH

EDUKACJA EUROPEJSKA

Przemiany, jakie dokonują się w świecie, Europie i w Polsce, stawiają przed społeczeństwami i jednostkami wiele wyzwań. Dynamika przemian dyktuje coraz szybsze tempo dla ich postrzegania i podejmowania. Odnoszą się one do wszystkich pól działalności człowieka i wymuszają wielopłaszczyznową, odmienną od dotychczasowej analizę aspektów współczesnego życia społecznego.

Wiele zagadnień takiej analizy dotyczy edukacji, akcentując potrzebę nowych rozwiązań edukacyjnych, strukturalnych, programowych i metodycznych w celu stworzenia szkoły na miarę współczesności (K. Denek, J. Gnitecki, T. Lewowicki, R. Łukaszewicz). Uznaje się, że zmiany w systemie edukacji szkolnej powinny dotyczyć jej wielu aspektów, tak aby dostosować edukację i oświatę do realiów i wymogów współczesnego życia.

Potrzeba zmian, dostosowania systemów edukacyjnych do wymogów współczesności została stwierdzona i opisana, między innymi w raportach UNESCO, Rady Europy i Klubu Rzymskiego. Przedstawiono główne kierunki rozwoju edukacji i oświaty, zmierzające do wychowania człowieka umiającego podjąć zadaniom współczesnej i przyszłej cywilizacji, aby sprawnie przystosowywać się do zmian, zdobywać wiedzę i narzędzia potrzebne w konkretnych, nieprzewidywalnych sytuacjach, komunikować się i współdziałać. Wszystkie te zadania są realizowane w obszarze działań edukacyjnych, składających się na tzw. „edukację europejską”.

Edukacja europejska, która w zamierzeniach powinna być obecna na wszystkich szczeblach kształcenia realizowana jest w trzech polach edukacyjnych: edukacji „o Europie”, „dla Europy” i „przez Europę” (E. Zawadzka, Z. Sokolewicz, E. Mach, I. Wojnar).

Edukacja europejska jest, z jednej strony, całokształtem zaplanowanych działań edukacyjnych związanych z nauczaniem o Europie, („dotyczący Europy”), z drugiej zaś – jako „właściwa Europie, typowa dla Europy” musi odnosić się do standardów wypracowanych przez instytucje czy zespoły utożsamiane z Europą. Trzeci aspekt, „edukacja przez Europę” dotyczy sposobów jej realizacji.

Kształcenie dotyczące Europy, „o Europie”, odbywa się „na poziomie instrumentalno-technicznej interpretacji przemian jako wzbogacenie treści programowej, przyczyniające się do rozwijania autentycznej świadomości europejskiej”¹. Jest to przede wszystkim przekazanie wiedzy o „celach wyznaczonych przez Unię w zakresie stosunków międzynarodowych, (...) poszukiwanie pluralistycznego i interkulturowego modelu kształcenia, umacniania poczucia tożsamości europejskiej. Wymiar europejski oznacza w tym rozumieniu konieczność podjęcia działań uświadamiających młodym pokoleniom, że UE istnieje, rozwija się, podejmuje decyzje, które w znacznym stopniu determinują teraźniejszość i przyszłość młodzieży”². Ten obszar kształcenia dotyczyć powinien również przekazywania wiedzy dotyczącej poszczególnych krajów europejskich, ich położenia geograficznego, narodowych symboli itd. oraz – a właściwie przede wszystkim – ich kultury, literatury, tak, aby w duchu hermeneutyki międzykulturowej: spotkać – uwrażliwić – rozumieć.

Kształcenie „dla Europy” ma natomiast na celu budowanie europejskiego obywatelstwa poprzez edukację zapewniającą kształcenie, którego cele zostały wyznaczone, a jakość określona standardami wypracowanymi i wdrażanymi przez Unię lub instytucje przez nią upoważnione. „Edukacja europejska to zarówno uczenie o Europie, jak i nauczanie dla Europy, w celu wykształcenia pokoleń przyszłych Europejczyków, którzy będą o nasz stary kontynent umieli i chcieli zadbać”³.

Stan edukacji w Europie oraz potencjalne kierunki jej rozwoju zostały opisane w wielu unijnych raportach dotyczących edukacji, wydanych w ostatnich latach, kształtujących obraz wartości i jakości edukacji europejskiej. W Raporcie Komisji Europejskiej (*Biała Księga. Nauczanie i uczenie się na drodze do uczącego się społeczeństwa*, 1995) autorzy zwracają uwagę na fakt, że cechą kształtującej się cywilizacji jutra jest nieprzewidywalność, zróżnicowanie oraz napływ dużej ilości informacji cząstkowych i nieusystematyzowanych. Przywraca się tu rangę kształceniu ogólnemu, koncentrację na kulturze ogólnej w myśl zasady: uchwycenie istoty rzeczy – rozumienie i kreatywność – osąd decyzji.

Raport Delorsa przygotowany dla UNESCO (Edukacja: jest w niej ukryty skarb) zwraca uwagę na potrzebę uczenia się, współzycia z innymi i rozwijania szeroko pojętych umiejętności komunikacyjnych. Raport Komisji Europejskiej (Edukacja dla Europy) stwierdza, że uczący będą nieustannie wybierać i modyfikować własny proces uczenia się, mając dostęp do licznych informacji, pochodzących z wielu narodowych i kulturowych źródeł, które razem stanowić będą rzeczywistość naukową ludzką i społeczną. Aby te informacje zanalizować, konieczne jest zrozumienie kultur, z jakich one pochodzą. Raport Faure’a (*Uczyć się by być*) omawia ideę uczenia się przez całe życie (*lifelong education*) jako warunku ludzkiej egzystencji.

¹ E. Zawadzka, *Nauczyciele języków obcych w dobie przemian*, Kraków 2004, s. 32.

² Tamże..., s. 32.

³ E. Mach, *Przedmowa. Dlaczego trzeba uczyć o Europie?* „Forum Europejskie. Edukacja Europejska” 2002, nr 1, s. 7.

Wszystkie dokumenty podają nowe interpretacje wartości edukacyjnych i stawiają przed uczącymi i nauczonymi istotne zadania. Edukacja ma oprzeć się na czterech filarach:

- wiedza – „uczyć się, aby wiedzieć”;
- profesjonalizm – „uczyć się, aby osiąść kompetencje, pozwalające stawiać czoło różnym sytuacjom oraz pracować w zespole”;
- zrozumienie – „uczyć się, aby żyć wspólnie, dążąc do zrozumienia, dostrzegania współzależności, szanować wartości pluralizmu i pokoju”;
- własny rozwój i doskonalenie – „uczyć się, aby być, by łatwiej osiągnąć pełny rozwój swojej osobowości”^{4, 5}.

Autorzy raportów uznają potrzebę umocnienia i przekazywania wspólnych wartości kultury europejskiej, do których zaliczono między innymi prawa człowieka, tolerancję, równość szans, odpowiedzialność jednostkową i ochronę ekosystemu. Dostosowanie się do europejskich standardów i realizacja priorytetów polityki oświatowej Europy doprowadzić ma do zmiany postaw, otwarcia się na odmienność i różnorodność oraz określenie własnej tożsamości, własnego miejsca w złożonej rzeczywistości – jak stwierdza E. Zawadzka. „(...) Nowa sytuacja poznawcza i egzystencjalna wymaga kształtowania ponadnarodowej tożsamości kulturowej, współtworzonej przez kategorie humanizmu, różnorodności i uniwersalności. (...) Niezbędne jest wytworzenie postawy krytycznej wobec zastanej i stwarzanej rzeczywistości, wytworzenie umiejętności dialogu i komunikacji”⁶.

Warto więc uświadomić sobie, że edukacja europejska to nie tylko nauczanie o Europie i krajach do niej należących, ale i szeroko pojęta, zróżnicowana, choć dążąca do realizowania wspólnych celów edukacja jutra. „Edukacja ma (...) do spełnienia rolę podstawową dla przyszłej Europy. Unia Europejska ma tego poczucie, wypracowując wspólne standardy, przy jednoczesnym poszanowaniu odmienności zarówno treści, jak i organizacji”⁷.

Ostatnim, trzecim aspektem edukacji europejskiej jest „edukacja przez Europę”, realizowana poprzez indywidualne doświadczenia, takie jak podróże, prywatne kontakty z obywatelami innych krajów Europy czy wspólne inicjatywy.

„Kształcenie przez Europę to propagowanie podróży, wymiany młodzieży, bezpośrednich kontaktów, bezpośredniego doświadczenia zdobywanego w kontaktach z instytucjami europejskimi i obywatelami krajów europejskich w celu wzbogacenia własnej wiedzy, konfrontacji z własnymi wyobrażeniami oraz prze-myśleniami i poszerzenia własnej świadomości”⁸.

⁴ M. Adamska-Staroń, *Znaczenie procesu samokształtowania w edukacji jutra*, [w:] K. Denek, *Edukacja jutra. V Tatrzzańskie Seminarium Naukowe*, Częstochowa 1999, s. 337.

⁵ K. Ciekot, *Sposoby rozwijania kompetencji nauczycieli związanych z komunikowaniem się*, [w:] M. Ochmański, T. Sokołowska-Dziob, A. Pielecki (red.) *Edukacja w perspektywie integracji Europy*, Warszawa 2001, s. 308.

⁶ E. Zawadzka, *Nauczyciele języków...*, s. 33.

⁷ E. Mach, *Przedmowa...*, s. 10.

⁸ E. Zawadzka, *Nauczyciele języków...*, s. 33.

Edukacja europejska, jako uczenie „o Europie”, „dla Europy” oraz „przez Europę” jest mocno związana z programem edukacji wielokulturowej, mającej na celu ukształtowanie postaw ukierunkowanych na poznawanie, rozumienie i akceptację różnych kultur, redukowanie uprzedzeń, tworzenie atmosfery tolerancji oraz wzajemnego porozumienia⁹.

MIEJSCE JĘZYKÓW OBCYCH W EUROPEJSKIEJ EDUKACJI JUTRA

Wiele europejskich dokumentów związanych z edukacją porusza problem kształcenia w zakresie języków obcych. Raport „Edukacja dla Europy”, wprowadzając kategorię obywatelstwa europejskiego wiąże potrzebę edukacji językowej z ideą pluralizmu i wielokulturowości: „szacunek dla różnicy jako okoliczności pozytywnej winien stać się jednym ze składników kompetencji podstawowych dla Europejczyków. Aby posunąć się jeszcze dalej w tym kierunku należałoby [między innymi]: udoskonalić kompetencje językowe i znajomość innych kultur”. Rada ds. Współpracy Kulturalnej Rady Europy w preambule zaleceń R(82) 18, odnosi się do kształcenia językowego, stwierdzając, że bogate dziedzictwo różnorodności języków i kultur w Europie jest cenną wspólną wartością, którą należy chronić i kultywować. Główny wysiłek edukacyjny krajów członkowskich powinien być skierowany na przekształcenie tej różnorodności w wyniku pokonania bariery komunikacyjnej w źródło wzajemnego porozumienia i wzbogacania kulturowego; oraz, że jedynie dobra znajomość nowożytnych języków europejskich wśród obywateli Europy może ułatwić komunikację i kontakty między ludźmi mówiącymi różnymi językami, a tym samym pozwoli zwiększyć mobilność Europejczyków, poszerzyć zakres ich wzajemnego zrozumienia i współpracy, jak również przezwyciężyć przejawy uprzedzeń i dyskryminacji.

W celu ujednoczenia językowej polityki edukacyjnej krajów należących do Zjednoczonej Europy – powstał „Europejski system opisu kształcenia językowego”. „Oferuje [on] wspólną dla całej Europy podstawę do opracowywania planów nauczania, zaleceń programowych, egzaminów, podręczników itp. (...) Opisuje wiedzę, umiejętności, i sprawności potrzebne do osiągnięcia biegłości w posługiwaniu się językiem, a także kontekst kulturowy, w którym jest osadzony każdy język.”

Wprowadzona w tym dokumencie koncepcja różnojęzyczności odbiega znacznie od tradycyjnego rozumienia terminu „władania językiem obcym”. Odchodzi się tu od tradycyjnego różnicowania typu: język pierwszy/język drugi, przez wprowadzenie terminu różnojęzyczności, gdzie dwujęzyczność jest tylko jedną z możliwych opcji. Przez ekspertów Rady Europy kompetencja różnojęzyczna i międzykulturowa rozumiana jest jako umiejętność posługiwania się, w celach komunikacyjnych, każdym ze znanych języków, wykazując różne stopnie biegłości w posługiwaniu się nimi, przy opanowaniu różnych „kompetencji cząstkowych”, a jednocześnie uczestniczenia w interakcji międzykulturowej, wykazując znajomość

⁹ A. Kozłowska, *Wielokulturowość a model nauczyciela w integrującej się Europie*, [w:] A. Pluta (red.) *Kultura i edukacja wobec idei europejskości*, Częstochowa 2003, s. 138.

kilku kultur. Oznacza istnienie jednej, złożonej kompetencji (komunikacyjnej, interkulturowej, wielojęzycznej), z której korzysta użytkownik języka. Autorzy dokumentu podkreślając fakt, że normą jest zróżnicowanie poziomów znajomości języków, które się na ową kompetencję składają, jeszcze raz podnoszą tezę, że kształcenie językowe jest procesem długofalowym, trwającym przez całe życie człowieka, w związku z czym wymaga ono jak najwcześniejszego startu i obecności na wszystkich szczeblach kształcenia, począwszy od przedszkola. Opracowany przez ekspertów Rady Europy Europejski system opisu kształcenia językowego zmienia dotychczasowe podejście do nauczania i uczenia się języków obcych. Zgodnie bowiem z polityką edukacyjną Europy jako cel trwającej przez całe życie edukacji językowej wyznacza rozwijanie i kształtowanie różnojęzycznej kompetencji komunikacyjnej. Bardzo ważnymi narzędziami prowadzącymi do osiągnięcia tego celu są umiejętność kontrolowania i planowania własnego procesu uczenia się oraz zdobywanie różnorodnych doświadczeń interkulturowych.

Rozwijaniu i prezentowaniu tych narzędzi służy Europejskie Portfolio Językowe, dokument, który towarzyszyć ma uczącemu się przez cały czas trwania jego procesu uczenia się języków obcych w szkole i poza nią oraz języka ojczystego innego niż język urzędowy, a więc, według założeń edukacji europejskiej, przez całe życie. Zapis doświadczeń kulturowych pomoże w treningu interkulturowym, natomiast praca nad rozwijaniem umiejętności samooceny pozwoli w istotny sposób przejąć kontrolę nad własną nauką języków.

EDUKACJA EUROPEJSKA W OBSZARZE WCZESNOSZKOLNEGO NAUCZANIA JĘZYKÓW OBCYCH

Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych, jako element pedagogiki zintegrowanej jawi się jako potencjalne źródło wiedzy oraz umiejętności w wielokulturowej, nowoczesnej edukacji XXI wieku. Może także być przyczynkiem do kształtowania postaw wyrażających ideę obywatelstwa europejskiego.

Już sam fakt wprowadzenia nauczania języków na tym szczeblu kształcenia zgodny jest z polityką edukacyjną Europy. W Rekomendacji No R(98)6 Rada Europy zaleca i promuje wczesny start językowy, upatrując w nim możliwość zapoznania ucznia z różnorodnością językową i kulturową Europy¹⁰.

Rozpatrując realizację założeń edukacji europejskiej poprzez wczesnoszkolne nauczanie języków obcych należy, w kontekście założeń i dokumentów Rady Europy, zastanowić się, nad rodzajem przekazywanej wiedzy i jej jakością, rozważyć jej interkulturowe aspekty oraz treści wychowawcze w duchu wartości i wspólnych idei europejskości. Rozważania takie należy odnieść do trzech, wyżej omawianych aspektów edukacji europejskiej:

- edukacji „o Europie”,
- edukacji „dla Europy”,
- edukacji „przez Europę”.

¹⁰ E. Kolodziejska, *Ewolucja w polityce językowej Unii Europejskiej*, „Języki Obce w Szkole” 2005, nr 6, s. 85–86.

Edukacja „o Europie” dotyczy wiedzy faktograficznej obejmującej kraje europejskie. Uczniowie klas młodszych na zajęciach zintegrowanych poznają własny kraj, jego położenie na mapie, symbole narodowe, kolory flagi. Na lekcjach języka obcego powinni zapoznać się z analogicznymi danymi dotyczącymi krajów języka, jakiego się uczą. Taka wiedza, obok ciekawostek odnoszących się do życia codziennego, tradycji świątecznych, nawyków żywieniowych przekazana w interesujący, motywujący do pogłębiania wiedzy sposób jest ściśle powiązana z wielokulturową edukacją europejską. Podczas przekazywania informacji z tego obszaru nacisk powinien być położony na trening interkulturowy, w wyniku którego możliwe będzie osiągnięcie tzw. kompetencji interkulturowej, oznaczającej między innymi: umiejętność pozbycia się postawy etnocentrycznej, umiejętność poznawczą analizowania nowych zjawisk kulturowych, tradycji, zachowań i przekonań innych grup etnicznych prowadzące do umiejętności odpowiedniego zachowania się w sytuacjach kontaktu z przedstawicielami innych kultur i grup etnicznych¹¹.

Edukacja „dla Europy” odnosi się zarówno do jakości kształcenia językowego, jak i do treści wychowawczych związanych z wprowadzoną przez Radę Europy kategorią obywatelstwa europejskiego. W zakresie postaw, jakie cechować muszą młodego Europejczyka istotne są: otwartość na odmienność i różnorodność, tolerancja, postawa proekologiczna. Istotna jest też świadomość roli, jaką odgrywa komunikacyjna kompetencja różnojęzyczna, a więc znajomość języków obcych ma kluczową rolę w kształceniu jednostek mobilnych, umiejących szybko przystosować się do życia w zmieniającej się wciąż rzeczywistości i potrafiących podjąć wyzwania, jakie ta rzeczywistość niesie.

„Umiejętność porozumiewania się w dwóch lub więcej językach sprzyja bowiem nie tylko swobodnym podróżom, ale również, co jest bardzo istotne, umożliwiła stały dostęp do informacji (Internet, media). Stwarza też szansę na wybór miejsca kształcenia, zamieszkania, zatrudnienia na całym kontynencie”¹².

Kształcenie „dla Europy” nie polega tylko na wyrabianiu w uczniach pożądanych postaw, wiąże się także ściśle ze standardami kształcenia już wypracowanymi przez Europę. Także we wczesnoszkolnym nauczaniu języków obcych podstawą do wyznaczania celów kształcenia jest Europejski system kształcenia językowego (ESOKJ). W ramach opisu progowych poziomów biegłości językowej A1 oraz A2 podano w nim listy szczegółowych umiejętności w zakresie wszystkich sprawności językowych. Daje to podstawy do wyraźnego wytyczenia celów językowych, do których realizacji należy dążyć we wczesnoszkolnym nauczaniu języków obcych.

Rada Europy określiła także ogólne założenia dotyczące podejścia metodycznego kształcenia językowego na tym etapie edukacyjnym¹³:

¹¹ H. Komorowska, *Nauczanie języka obcego dzieci w świetle rekomendacji Rady Europy*, „Języki Obce w Szkole”, 1996a, s. 112–114.

¹² B. Głowacka, *Europejskie portfolio językowe – droga do wielojęzyczności*, „Języki Obce w Szkole” 2002, nr 2, s. 42.

¹³ H. Komorowska, *Nauczanie języka obcego dzieci w świetle rekomendacji Rady Europy*, „Języki Obce w Szkole” 1996b, nr 3, s. 216.

- skuteczne jest podejście holistyczne, w którym wykorzystuje się bajki i opowiadania, piosenki, ruch i rytm tak, aby włączyć słuchowe, wzrokowe i kinestetyczne strategie uczenia się,
- w związku z ruchliwością dzieci oraz ich ciekawością poznawczą należy wprowadzać techniki aktywnego uczenia się przez działanie,
- nauczanie języka musi odbywać się zawsze w konkretnej, bliskiej sprawom dziecka sytuacji, umożliwiając przez to zrozumienie tego, co się dzieje tu i teraz,
- nowe elementy muszą być wprowadzane w sytuacji znaczącej, aby ułatwić zrozumienie wypowiedzi przez znajomość kontekstu sytuacyjnego,
- wspierać należy przede wszystkim uczenie się receptywne (rozumienie), jako warunek skutecznej produkcji językowej dziecka,
- naukę należy organizować wokół tematów interesujących dzieci, w celu rozwinięcia i podtrzymania motywacji,
- ze względu na przewagę pamięci mechanicznej nad logiczną, nie jest racjonalne wprowadzanie terminologii gramatycznej,
- zaakceptować trzeba pewien poziom hałasu i ruchu w klasie, będące skutkiem modalności kinestetycznej w procesie uczenia się dzieci,
- ważna jest swobodna, życzliwa atmosfera, przejawiająca się szczególnie wyważonym sposobem poprawiania błędów i oceniania dzieci, tak aby utrzymać spontaniczność i motywację,
- warto wspierać „gotowość mowną”, akceptując spontaniczne wypowiedzi i prowokując interakcje w klasie poprzez wykorzystanie aktorskich i rywalizacyjnych skłonności dzieci oraz ich brak zahamowań w mówieniu.

Słownictwo prezentowane we wczesnoszkolnym kursie języka obcego powinno być konkretne, związane z osobą ucznia i jego najbliższym otoczeniem. Propozycje przez Radę Europy zestawy tematyczne nie powinny być wprowadzane w izolacji, pozostając w ścisłym związku z funkcjami komunikacyjnymi i utrwalane muszą być w różnych kontekstach i w połączeniu z atrakcyjnymi zajęciami¹⁴:

- dom i rodzina,
- klasa i przyjaciele,
- jedzenie i picie,
- liczby i kolory,
- zwierzęta – domowi ulubieńcy, dzikie,
- zabawki,
- czas,
- ubranie,
- zakupy,
- ulubione zajęcia,
- upodobania,
- miasto i wieś,

¹⁴ H. Komorowska, *Nauczanie języka obcego...*, 1996b, s. 215.

- świat wokół nas,
- święta i uroczystości,
- pogoda i pory roku,
- świat fantazji.

Edukacja „dla Europy” odnosi się także do wdrażania uczniów do samodzielności w trwającym całe życie procesie kształcenia („uczyć się by być”). Według założeń polityki edukacyjnej Rady Europy (Edukacja dla Europy 1999; Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia Komisji Europejskiej 1997) uczenie się jest warunkiem egzystencji współczesnego człowieka i, rozpoczynając się w młodszym wieku szkolnym, musi trwać całe życie. Dotyczy to również języków obcych, których znajomość jest elementem niezbędnym dla współistnienia w wielokulturowej rzeczywistości Europy i świata. Aby zapewnić ciągłość i progresję tak rozumianej edukacji językowej, potrzebne są narzędzia pozwalające oceniać, kontrolować i planować własny proces kształcenia. Jednym z takich narzędzi jest umiejętność samooceny, dostrzegania błędów, niedociągnięć i ich poprawy oraz refleksji dotyczącej własnego zaangażowania w naukę, sposobem swej pracy.

Wdrażanie do oceny własnych umiejętności językowych powinno zacząć się już w pierwszych klasach szkoły podstawowej i doskonalić wraz z rozwojem dziecka. Jedną z możliwości jest praca z formami samokontroli i samooceny proponowanymi przez Europejskie Portfolio Językowe (EPJ).

Europejskie Portfolio Językowe powinno być docelowo obecne na każdym etapie pracy nad kształceniem językowym i rozwijaniem kompetencji różnojęzycznej i różnokulturowej uczącego się. We wczesnoszkolnym kształceniu językowym praca z portfolio pomaga uczniowi zrozumieć specyfikę własnego procesu uczenia się, sygnalizuje istnienie wielu strategii oraz wdraża do samodzielności i systematyczności, między innymi poprzez wprowadzenie list umiejętności (Can Do statements) i kart samooceny. Zarówno listy umiejętności, jak i karty samooceny oparte są na kryteriach i tabelach poziomów biegłości językowej Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego.

Rozpoznanie własnych możliwości i preferencji co do stylu uczenia się, realistycznie, ale ambitnie wyznaczone cele kształcenia, umiejętność wykorzystywania różnorodnych materiałów i środków oraz chwytania „językowych okazji” ma więc kolosalne znaczenie dla osiągnięcia celów, jakimi są znajomość języków obcych oraz osiągnięcie kompetencji różnojęzycznej i interkulturowej.

Ostatnim aspektem edukacji europejskiej jest kształcenie „przez Europę”. Realizowane może być ono poprzez udział uczniów w międzynarodowych projektach typu Socrates Comenius, a także poprzez indywidualne kontakty uczniów z rówieśnikami z innych krajów europejskich oraz jednostkowe doświadczenia interkulturowe uczniów. Ważne jest, aby uczniowie uświadamiali sobie wagę tych doświadczeń, mogli się nimi pochwalić, zanalizować je wraz z nauczycielem, „otworzyć się” na inne kultury, modele zachowania, normy społeczne, co prowadzi do stworzenia postaw tolerancji i akceptacji europejskiej różnorodności.

Tabela 1: Edukacja europejska dzieci w wieku wczesnoszkolnym
a nauczanie języków obcych

	Wiedza i umiejętności	Postawy	Sposób realizacji
Edukacja „o Europie”	<ul style="list-style-type: none"> * wiadomości dotyczące krajów europejskich: flagi krajów, stolice, miejsce na mapie, elementy życia codziennego, nawyki żywieniowe, elementy przyrody i geografii charakterystyczne dla tych krajów; * wiadomości dotyczące kultury krajów europejskich, tradycji świątecznych, literatury, muzyki, sztuki; * wiadomości dotyczące elementów historii poszczególnych krajów Europy; * umiejętność odpowiedniego zachowania się w sytuacjach kontaktu z przedstawicielami innych kultur i grup etnicznych; 	<ul style="list-style-type: none"> * otwartość i chęć zdobywania wiedzy dotyczącej Europy; * rozumienie i akceptacja różnych kultur; 	<ul style="list-style-type: none"> * realizacja treści programowych (np. dotyczących tradycji świątecznych danych krajów); * poszerzanie treści programowych poprzez organizowanie imprez klasowych, szkolnych typu: „dzień kultury brytyjskiej”; * wprowadzanie elementów kultury, literatury na lekcje języka obcego np. poprzez realizację treści programów autorskich; * trening interkulturowy;
Edukacja „dla Europy”	<ul style="list-style-type: none"> * kształcenie językowe oparte o standardy wypracowane przez Europę, między innymi w oparciu o poziomy biegłości opisane w Europejskim systemie opisu kształcenia językowego; * umiejętność samooceny niezbędna dla kontrolowania i planowania własnego procesu uczenia się; * wiedza dotycząca procesów uczenia się, strategii uczenia się; * rozwijanie kompetencji różnojęzycznej; * rozwijanie kompetencji różnokulturowej; 	<ul style="list-style-type: none"> * ukierunkowanie na uczenie się przez całe życie; * wiara we własne kompetencje językowe; * postawa otwartości na inne kultury; * wzmocnienie poczucia własnej tożsamości kulturowej; * uwrażliwienie na wartości utożsamiane z cywilizacją europejską (postawa proekologiczna, wartość pokoju itd.); 	<ul style="list-style-type: none"> * oparcie programów nauczania o Europejski system opisu kształcenia językowego; * realizacja celów językowych w ramach poszczególnych sprawności o poziomy biegłości językowej opisane w Europejskim systemie opisu kształcenia językowego; * stosowanie się do zaleceń Rady Europy dotyczących wczesnej nauki języków obcych; * wprowadzenie portfolio językowego; * trening interkulturowy; * realizacja treści programowych związanych z edukacją ekologiczną; * uwrażliwianie na inne języki (nie tylko język uczony w szkole);

Edukacja „przez Europę”	* wiedza dotycząca programów międzynarodowych; * wiedza dotycząca poszczególnych krajów Europy (na poziomie instrumentalnym); * umiejętność pracy w zespole; * umiejętność korzystania z nowoczesnych środków przekazu.	* redukowanie uprzedzeń, tworzenie atmosfery tolerancji oraz wzajemnego porozumienia; * kreatywność; * gotowość do dyskusji.	* praca z portfolio językowym – zapis indywidualnych doświadczeń interkulturowych; * współpraca ze szkołami w Europie w ramach międzynarodowych programów (np. Socrates Comenius); * korzystanie ze współczesnych środków przekazu (Internet); * indywidualne kontakty (korespondencja), wyjazdy itp.
-------------------------	--	--	--

Źródło: opracowanie własne

PODSUMOWANIE

W nauczaniu i uczeniu się języków obcych pojawiło się w ostatnich latach wiele nowych wątków. Kompetencja różnojęzyczna, interkulturowość, poziomy biegłości językowej, portfolio językowe, samoocena – to tylko niektóre z nich. Wszystkie mają swoje źródło w działaniach edukacyjnych Unii Europejskiej i Rady Europy, zmierzając do realizacji nadrzędnych celów związanych z ogólnym kształceniem człowieka – Europejczyka XXI wieku. Wszystkie zmieniają dotychczasowe podejście do kształcenia językowego, wyznaczając nowe, odmienne cele oraz określając nowe podejścia. Aby osiągnąć pożądane efekty należy przewartościować cele nauczania języków obcych i wzbogacić kształcenie językowe o wiele nowych, nie mniej istotnych od biegłości językowej, elementów. Istotne jest, żeby wszystkie wątki obecne były już w nauczaniu wczesnoszkolnym, bo przecież edukacja na tym etapie kształtuje podejście uczącego się do wielu aspektów późniejszego uczestniczenia w procesie edukacji – nie tylko językowej, która – w ramach zaleceń Rady Europy – powinna trwać całe życie.

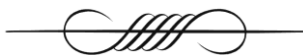
**Jolanta Karbowniczek
Dorota Sikora-Banasik**

Bibliografia:

- Adamska-Staroń M., *Znaczenie procesu samokształtowania w edukacji jutra*, [w:] Denek K. (red.) *Edukacja jutra. V Tatrzzańskie Seminarium Naukowe*, Częstochowa 1999.
- Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia Komisji Europejskiej. Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, Warszawa 1997.
- Edukacja: jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacquesa Delorsa*, Warszawa 1998.
- Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Council of Europe, Warszawa 2003.

- Ciekot K., *Sposoby rozwijania kompetencji nauczycieli związanych z komunikowaniem się*, [w:] Ochmański M., Sokołowska-Dziob T., Pielecki A. (red.) *Edukacja w perspektywie integracji Europy*, Warszawa 2001.
- Głowacka B., *Europejskie Portfolio Językowe – droga do wielojęzyczności*, „Języki Obce w Szkole” 2002, nr 2.
- Kolodziejska E., *Ewolucja w polityce językowej Unii Europejskiej*, „Języki Obce w Szkole” 2005, nr 6.
- Komorowska H., *Nowe tendencje w pracach programowych Rady Europy*, „Języki Obce w Szkole” 1996a, nr 2.
- Komorowska H., *Nauczanie języka obcego dzieci w świetle rekomendacji Rady Europy*, „Języki Obce w Szkole” 1996b, nr 3.
- Kozłowska A., *Wielokulturowość a model nauczyciela w integrującej się Europie*, [w:] Pluta A. (red.) *Kultura i edukacja wobec idei europejskości*, Częstochowa 2003.
- Mach E., *Przedmowa. Dlaczego trzeba uczyć o Europie?*, „Forum Europejskie. Edukacja Europejska” 2002, nr 1.
- Pamula M., Sikora-Banasik D., Bajorek A., Bartosz I., *Czekając na Europejskie Portfolio Językowe dla dzieci... Rozwijanie wrażliwości i umiejętności interkulturowych*, „Języki Obce w Szkole” 2005, nr 1.
- Shennan M., *Teaching about Europe*, London, New York: Cassell Educational Limited, 1993.
- Sokolewicz Z., *Edukacja europejska*, [w:] Wojnar I., Kubin J. (red.) *Edukacja wobec wyzwań XXI wieku*. Komitet Prognoz PAN, Warszawa 1996.
- Zawadzka E., *Nauczyciele języków obcych w dobie przemian*, Kraków 2004.

dr Lidia Pawelec

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach
Instytut Edukacji Szkolnej

TEMATYKA UNIJNA W PROGRAMACH NAUCZANIA I PODRĘCZNIKACH KLAS I–III SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Z dniem 1 maja 2004 roku Polska stała się członkiem Unii Europejskiej, gospodarczo-politycznego związku państw europejskich. Integracja ta niesie ze sobą liczne korzyści w wielu dziedzinach życia, choć budzi u niektórych grup społecznych obawy i niepokoje¹. Dlatego tak ważne jest przezwyciężanie tych obaw, a szczególnie zapobieganie ich upowszechnianiu. Stąd też, tak istotna jest edukacja europejska dzieci i młodzieży, którą należy prowadzić od najwcześniejszych lat.

¹ Autorka myśli tu m.in. o Radiu Maryja i sześćdziesięciu ośmiu posłach PiS, którzy podczas sejmowego głosowania w dn. 01.04.2008 r., nad ratyfikacją Traktatu Lizbońskiego, wyrazili swój sprzeciw.